

Högskolan
Kristianstad

Högskolan Kristianstad
291 88 Kristianstad
044-250 30 00
www.hkr.se

Självständigt arbete, 15 hp, för
Kandidatexamen i pedagogik Termin år: VT 2023
Fakulteten för Lärarutbildningen

Skolans falska värdegrund

En analys av skolans värdegrund utifrån Hannah Arendt

The school's false values: An analysis of the Swedish school's values based on
Hannah Arendt

Adam Nilsson & Oliver Zielinski

Handledare:

Peter Gustavsson

Examinator:

Staffan Stranne

Abstract

This paper has mainly been written to explore what kinds of values that Swedish schools produce, what these values are based on and what kind of students and society that are being created as a result of these values. As a theoretical foundation for this paper, the work of Hannah Arendt's in "*The Human Condition*" has been used which mainly entails the use of her three categories *Labor*, *Work* and *Action*. These three categories have been used in the context of Swedish school documents and documents from Swedish politicians to discover how our schools and politicians decide which values that are necessary to produce and how they come to the conclusion on which values that are important. The conclusion we have come to is that the absence of *action* has paved the way for the domination of *labor*. This means that values in Swedish schools are not produced as a result of human interaction, instead it is produced or rather reproduced by instrumentally created values to secure the necessities of life, meaning that all values created by this system are false and not based on any other reality than the reality of necessities of life. Which results in a human enslavement by *labor*.

Nyckelord:

Tillverkning, Handling, Arbete, Värdegrund, Värden, Offentligheten, Hannah Arendt

Abstract	3
Nyckelord:	3
Inledning	5
Syfte och frågeställning	8
2. Kunskapsöversikt/Tidigare forskning	9
2.1 Skolans moraliska och demokratiska praktik	9
2.2 Hur realiseras värdegrunden?	10
2.3 Fast för att inte förflyktigas?	11
2.4 Fostran till frihet	12
2.5 Värdegrundsboken	13
2.6 Sammanfattning	15
3. Metod	16
3.1 Kritisk teori	17
3.2 Hannah Arendt som utgångspunkt	18
4. Tillverkning	20
5. Handling	26
6. Arbete	32
7. Avslutande analys	39

Inledning

Skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering som har samband med kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling. Alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling ska aktivt motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser.(Gy 11,2022)

Enligt läroplanen för gymnasieskolan råder det, som vi kan se ovan, en värdegrund som pekar ut vad som är och inte är acceptabelt beteende och den är också uttrycklig i de olika former av icke acceptabelt beteende som skolan ska stå emot, eller? För enkelhetens skull kan vi påpeka begreppet *förtryck* och svårigheterna det begreppet innebär. Vem bestämmer vad förtryck är och hur bestäms det? Krävs det att en individ endast behöver uppleva ett implicit förtryck eller måste det vara explicit och isåfall hur påvisas detta? Det finns en mängd av problematik kring alla begrepp som används i skolans värdegrund, men tanken här är inte att gå in på något djup kring dessa begrepp, snarare att påvisa att dessa styrbegrepp döljer något mycket djupare, något mer falskt i sin karaktär. Det kan säkert ses som något helt världsfrånvänt att komma med ett påstående som implicerar den svenska läroplanen och värdegrunden för att ha en falsk karaktär, men vi menar att så faktiskt är fallet. Egentligen är denna värdegrund en uppförandekod som elever ska lära sig och agera utefter, men inom denna uppförandekod finns det inget manövreringsutrymme, alltså det finns ingen möjlighet att ifrågasätta värdegrundens innehåll och essens utan att hamna utanför det som kan anses vara politiskt korrekt. Denna brist på fri kommunikation, som hämmas av åsiktskorridorer kring värdegrunden skapar en slöja av okunskap kring det som värdegrunden faktiskt egentligen försöker fånga. Skolans värdegrund kan omöjligt skapa någon form av förståelse då den besitter absoluta tendenser där varken kommunikation eller sociala relationer kan frodas. Den falska aspekten av detta ligger i hur värdegrunden har konstruerats och vilka implikationer den får för samhället. Med detta menas att värdegrunden inte är konstruerad av de som

faktiskt deltar i de verksamheter där värdegrunden förekommer, vilket innebär redan från början att det kommer inneha flera idealistiska försanthållanden om hur en elev och medborgare ska agera utan att inkludera eleven eller medborgaren i dess utformning. Redan här kan vi se att det som tillverkas av staten, i form av en värdegrund, saknar verklighetsförankring och visar mer att de förhållningsregler som är uppsatta inte efterföljs, annars hade reglerna inte varit nödvändiga från början. Detta speglar av sig på en samhällsnivå eftersom vi kan se att dessa värdegrunder förekommer i nästan alla delar av samhället, på företag, inom militären, inom skolan och inom riksdag och regering. Denna värdegrund har blivit ett medel för att förankra i människor vad det innebär att vara en god elev, en god medborgare och en god människa, men den saknar överhuvudtaget någon form av verklighetsförankring och frigörande aspekt, det är som att *tolerans* har blivit det nya heliga ordet snarare än *frihet*. Som den slovenske filosofen Slavoj Žižek (1989) nämner i sin bok *Ideologins sublima objekt*, är endast en ideologi en social realitet vars existens endast kan frodas och förutsätter aktörernas okunskap om dess essens. Det handlar således inte om aktörernas "falska medvetande" utan snarare att han/hon upprätthålls av ett "falskt medvetande". Žižek fortsätter sin analys och menar på att aktören kommer fortsätta att reproducera, skapa samt upprätthålla de ideologiska förhållandena så länge dess implicita logik undgår henne. En tydlig och konkret symptom av det Žižek beskriver är den politiska korrekthet som existerar i dagens samhälle (på alla dess nivåer), där den upprätthåller det falska medvetandet (värdegrunden).

Problematiken med läroplanen och värdegrunden blir än mer tydlig när vi kommer in på stycket om saklighet och allsidighet, där det framkommer en paradox. Skolan ska vara, enligt läroplanen (Gy 11, 2022), öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att dessa kommer fram samt att personliga ställningstaganden ska uppmuntras. Det som också står är att alla som verkar i skolan ska hävda de grundläggande värdena i skolan och ta avstånd från det som skiljer sig från den, därav paradoxen. Skolan accepterar då bara skilda uppfattningar som håller sig inom de redan förutbestämda ramarna, vilket innebär att alla former av uttryck som aktivt går emot de "grundläggande värdena" inte

accepteras, men ska ändå uppmuntras, men också tas avstånd ifrån. Här får man inte heller glömma att de förutbestämda ramarna är konstruerade, inte av de som deltar i aktiviteten, utan av de som inte är en del av den. I sin bok, *Människans villkor*, skriver Hannah Arendt (2013) att människans förmåga för tillverkning och världsskapande i dess fullständiga form sätter människan i hennes egna fångelse, hon spärras in av ett systems gränser som hon själv har skapat. Genom användandet av denna konstruerade värdegrund skapar vi oss ett eget fångelse, där vi själva agerar som fångar, samtidigt som vi agerar som fångvaktare, exempelvis genom att vi själva har en viss åsikt som upplevs som kränkande av andra och därför hålls innanför fångelset, men också upprätthåller fångelset genom att påpeka andras åsikter när det är kränkande mot en själv.

Skolans värdegrund grundar sig i moralismens anda och vilar på moralistiska problem, Wendy Brown (2008) tar hjälp av den franske filosofen Michel Foucault för att problematisera det moralistiska rättfärdigandet. Foucault menar att vi står i en balans av politik och moral vilket i sin tur leder till "makt kontra rättfärdighet". Det problematiska med de moralistiska frågorna är att de alla är svårhanterliga, det som gör dem svårhanterliga är att de abstraherar ett moraliskt problem från det specifika sammanhanget där frågan uppkommer och att de inte heller vill kännas vid den diskursiva utformningen av problem. För att relatera detta till värdegrunden i skolan kan vi se till läraren som står inför ett moralistiskt problem. Frågan blir aningen paradoxal och lyder följande: Hur ska då en lärare kunna förhålla sig till en värdegrund som inte kan sätta dess abstraherade moraliska problem i ett sammanhang i det postmoderna samhället som saknar ett sammanhang i sin essens? Vem har det moraliska företrädet när den religiösa eleven uttrycker sig kritiskt och negativt om en annan elevs sexuella läggning?

Det denna text ämnar att undersöka är det vi har tagit upp tidigare i inledningen, alltså kommer denna text ha en politisk filosofisk ingång som ämnar att ifrågasätta och kritisera, med hjälp av Hannah Arendt som grund att stå på, det som kan anses vara det självklara när det gäller värdegrunden. Kritiken ämnar att belysa och klargöra vad den svenska värdegrunden faktiskt innebär på en skol- och samhällsnivå. Det kan såklart anses vara osmakligt att kritisera de värden som

värdegrunden innehåller, men just därför anser vi att det är av högsta vikt att den utsätts för kritik på en djupare nivå än vad den tidigare har utstått. Detta för att värdegrunden i sig bygger på en falskhet i förhållning till verkligheten. Det den politisk filosofiska utgångspunkten ämnar att göra är att belysa värdegrundens brister för att öppna upp en diskussion kring dess egentliga essens och vad den har för samhällsliga konsekvenser.

Syfte och frågeställning

Syftet med denna text är att kritiskt granska den svenska skolans värdegrund och de värden som den är menad att förmedla. Anledningen till den kritiska utgångspunkten är att vi anser att det lider brist på någon djupare kritik av den svenska värdegrunden och vilka implikationer den kan föra med sig. Texten ämnar inte att agera som någon form av agitation mot systemet, snarare ett annat perspektiv, som inte åsyftar att se på hur värdegrunden implementeras, utformas, garanteras eller upprätthålls, utan vad värdegrunden faktiskt innebär för skolan och dess elever, samt för samhället som stort. Det är här vi menar bristen i djupare kritik dyker upp, istället för en djupare analys av värdegrunden i sig, alltså dess essens och dess implikationer, så ligger fokus mer på det som nämndes tidigare och av den anledningen kommer ett försök till en djupare analys göras. Allt detta för att förstå vad det är vi upprätthåller när vi hänvisar till värdegrunden i skolan och varför vi gör det, samt utforska om värdegrunden faktiskt uppnår sina mål i dess nuvarande karaktär. De utgångspunkter som ligger till grund för arbetet utgörs av vår tolkning av Hannah Arendts texter.

- (1) Vilka argument kan vi finna för att den svenska skolans värdegrund är instrumentellt konstruerad snarare än socialt uppkommen?
- (2) Vad får den svenska värdegrunden för konsekvenser i skolan med utgångspunkt i Hannah Arendt?
- (3) I vad mån uppnår värdegrunden sitt syfte, i teorin, när den är instrumentell? Varför/Varför inte?

2. Kunskapsöversikt/Tidigare forskning

Det som presenteras i det kommande avsnittet är olika texter som till viss del berör det egna valda undersökningsområdet. Problemet med tidigare forskning kring det valda ämnesområdet är att det finns en sparsam mängd av texter som kritiserar värdegrunden och än mindre dess innehåll och konsekvenser. Därför har detta avsnitt inte som avsikt att förmedla texter som har liknande infallsvinklar, men istället förmedla texternas bristande djup i frågan om värdegrundskritik. Eftersom denna texten ämnar att ha en politisk filosofisk ingång på värdegrunden blir det svårt att vända sig till pedagoger för en djupare analys av värdegrunden ur ett politiskt filosofiskt perspektiv, men de kan ändå vara användbara eftersom de ramar in värdegrunden och dess praktiska användning. Texterna som presenteras (bortsett från Mikael Carlehedens text) nedan kommer att i högsta grad kritisera eller legitimera värdegrunden i dess praktiska bruk. Det som gör dessa tidigare studier relevanta för vår egen studie är att få en nyans av värdegrundens praktiska brister för att sedan ta tillfället i akt och ge det en djupare förklaring till dess bristfällighet än vad tidigare har gjorts. .

2.1 Skolans moraliska och demokratiska praktik

I antologin *Skolans moraliska och demokratiska praktik* (2004) ser vi en kritisk pedagogisk analys av hur arbetet med värdegrundens teser upprätthålls inom skolan. Författarna till detta verk behandlar konkreta och intressanta dilemman som skolan, lärarna och eleverna ställs inför när det gäller arbetet med värdegrunden. Det som ska konstateras är att den sortens undersökningar som är intressanta för oss och detta arbete saknas. Om något så påvisar det att det finns behov av en djupare förståelse av värdegrunden och dess essens eftersom det uppenbarligen saknas.

En intressant aspekt som Robert Thornberg (2004) tar upp i sin del av studien är det fenomen som vi ser utvecklas i dagens skola, lärarens auktoritet i sin karaktär har förändrats. Thornberg menar att tidigare har lärare övertagit en roll eller tradition, medan idag måste läraren erövra och förtjäna denna roll som auktoritet. Det lyfts även fram att detta i sig kan skapa dåliga eller problematiska relationer mellan lärare och elev. Thornberg fortsätter och beskriver att det upprättas nya normer som eleverna endast kommer att upprätthålla under någon form av övervakning. Det vi anser att Thornberg inte tar upp är frågan om vad dessa nya normer, beteende samt relationer bygger på i sin essens, inte normernas egentliga innehåll.

I Gunnel Colneruds (2004) texter i boken *Skolans moraliska och demokratiska praktik: Värdepedagogiska* talar hon om moral och elevers handlande utifrån den moral som satts upp i skolan, samt hur arbetet med moral ser ut när man arbetar med moraliska övningar. Colneruds tar även upp de moralistiska förhållningarna mellan elever samt mellan elever och lärare. Colnerud ger tydliga och konkreta exempel på hur detta kan utspela sig i och vad för påverkan det kan ha på relationer, identiteter och strukturer. Det som även behandlas i detta kapitel är lärarens roll i den moral-skapande miljö som de befinner sig i, och frågan hur läraren ska gå tillväga blir central.

2.2 Hur realiserar värdegrunden?

I rapporten "*Hur realiserar värdegrunden?*" tar Anna-Lena Englund och Tomas Englund (2012) upp en rad spännande värdegrundsproblem och påvisar hur värdegrunden och dess användningsområde har förändrats med tiden. De visar på värde-begreppets komplexitet och hur det har utformats genom olika program, som alla gör anspråk på att vara "värdegrundsstärkande". Det som kan anses vara mest intressant för det egna arbetet är problematiken som Englund lyfter, är

värdegrunds-begreppets etablering i auktoritativa utbildningspolitiska dokument och hur begreppet har kommit att användas för att legitimera olika aktiviteter i “värdegrundsstärkande” syfte. Den fråga som ställs kan också vara en mycket intressant aspekt av texten, som lyder: “Var och hur går gränser kan sättas upp för vad som är rimligt att inordna under värdegrunden och vad som bör ställas vid sidan om” (Englund och Englund,2012). Skribenterna menar här att denna gränssättnings-problematik kommer från den språkliga positivitet som omger begreppet “värdegrund”, vilket gör det svårt att vara “anti-värdegrund”. Trots denna intressanta ingång är inte texten applicerbar i den kontexten som denna text har eftersom Englund och Englund är mer deskriptiva kring värdegrunden och inte ämnar att besvara frågor kring värdegrundens syfte. De tar upp aspekter som är av intresse för denna studie, som exempelvis deras påstående att värdegrunds-begreppet har spridits till arbetsplatser och företag och att värdegrundens primära koppling till öppna samtal för demokrati och pluralism försvagas och förskjuts till avgränsade och programmatiska bestämmningar (Englund,2012). Genom manualbaserade och förutbestämda värdegrundssamtal ges det inget utrymme för fri diskussion eller demokratisk process, som också ifrågasätter lärarnas kompetens och professionalism (Englund, 2012). Detta är såklart bra poänger och något som vi också kommer bygga vidare på till viss del, men i Englunds text ges det inget utrymme att förklara en annan aspekten på detta, *varför*. Varför leder en spridning av värdegrunden till en frånkoppling av dess primära egenskap? Varför leder ett manualbaserat samtal inte till en fri diskussion?

2.3 Fast för att inte förflyktigas?

Pia Nykänens inlägg i *Tidskrift för politisk filosofi* (2011), som rör sig närmare den utgångspunkten som denna text ämnar att ha, men inte riktigt når hela vägen ner på djupet. Trots det väcker hennes text en del tankar och tar upp bra poänger som kan vara fördelaktiga att ha med här. Nykänen börjar med att försöka definiera värdegrunds-begreppet, men istället för att lägga ut vad begreppet

betyder läggs det fram att begreppet tolkas olika och att det finns en spridning av dessa tolkningar. Med rätta poängterar Nykänen att denna begrepps-oklarhet hämmar lärares förmåga att överföra grundläggande värden till sina elever, för vilka värden skall överföras om begreppet som agerar som utgångspunkt inte själv är definierat? Detta tar Nykänen också upp, att värdegrunden i sig är en uppsättning av normer, värderingar m.m., men i värdegrunden finns det inget som säger vilka normer och värderingar som den ska innehålla.

Ytterligare en poäng som Nykänen (2011) tar upp är begreppet tolerans och dess komplexitet. Hon menar här att skolan ämnar att fostra ungdomar till att bli toleranta, men sällan påpekar varför detta ska ske. Problemet blir att det även här lider brist på samstämmighet kring toleransbegreppet och vad tolerans faktiskt ska leda till. Ska det leda till toleransrelativism eller måste toleransen begränsas och i så fall vart drar man gränsen för toleransen och hur mycket intolerans skall tillåtas. Dessutom går det att ställa frågan varför det just är toleransen som hamnar i fokus och då specifikt den individuella toleransen.

I sitt avslut påpekar Nykänen (2011) att läroplanerna som vi ser idag är produkter av politiska kompromisser och de i sin tur leder naturligtvis till spänningar. Nykänen ser problematiken med denna politiska produktion, men även det som en nödvändighet när det kommer till läroplan skapande. Det vår studie ska ta itu med är vad det är som får politiken att instrumentaliseras för att i sin tur instrumentalisera värderingar och relationer på detta sätt.

2.4 Fostran till frihet

I tidskriften *Utbildning & Demokrati* (2002) lägger Mikael Carleheden fram sin tolkning av värdegrunden, men på ett lite annorlunda sätt än vad de tidigare texterna har gjort. Carleheden har ingången att se den svenska skolans demokratiska värdegrund ur ett habermastiskt perspektiv. Detta innebär att Carleheden inte tittar på värdegrunden ur samma perspektiv som de andra har gjort. Istället läggs fokus på fostran och överföring av värden till elever som sedan

anamar dessa värden och gör dem till sina egna och handlar enligt dem. Det som skiljer Carleheden mest från de andra texterna är att han fokuserar på de demokratiska värdena och dess överföring, snarare är den mer nutida värdegrunden, som istället innefattar moraliska värden. Hur denna överföring går till, menar Carleheden, är genom undervisning som är en form av politisk socialisering eller fostran i det offentliga. På detta vis menar Carleheden att skolan är ett av det offentliga samhällets viktigaste instrument för att påverka de kommande generationernas normativa övertygelser.

Det Carleheden (2002) pekar på, och som är hans allmänna utgångspunkt är att det pågår en radikal samhällsförändring och normativ kris, inte bara inom skolväsendet utan hela samhället när det kommer till principen om fostran. Det Carleheden även gör är att peka på den frihet som skapas genom den socialisering som Habermas menar endast kan existera inom det offentliga som genererar individuella friheter. Det vi kan vara överens om är att vi lever utifrån det liberala ideologiska förhållningssättet vilket i sin tur implicerar att vi föds som fria individer utan någon som helst behov, intresse eller krav om någon som helst fostran. Däri ligger paradoxen, du behöver inte fostras till frihet om du redan i din essens är fri, alltså din frihet blir till i och med födseln.

Carleheden tar upp en ny aspekt som är spännande att ta del av och som väcker en del nya frågor. Det som kan anses vara viktigast med denna text är dess infallsvinkel angående frågan om fostran och frihet, samt dess fokus på demokratiska värden, som vi kan se i och med de andra texterna, inte är samma sak som moraliska värden eller andra sociala eller konstruerade värden. Det vi kan se här är då att det finns en distinktion mellan demokratiska värden, såsom Carleheden presenterar dem och de andra texternas infallsvinkel när det gäller värden.

2.5 Värdegrundsboken

En bok som får vara en representant för den statliga sidan av värdegrundens innebörd är *Värdegrundsboken* (Zackari, Gunilla & Modigh, Fredrik 2002) som kommer från utbildningsdepartementets värdegrundsprojekt. I boken tar sig Zackari & Modigh an att försöka lägga ut och förklara begreppet värdegrund, samt ställa frågor kring vilka värden och normer som ska gälla i skolan. Något som är nödvändigt att ta upp här är att skribenterna tar en tydlig ställning i frågan om vilka värden det är som ska gälla och påpekar att de tillhör dem som anser att det finns vissa etiska värden som är goda och att de ska gälla och omfatta alla. Detta kan ses som ett vågat påstående eftersom vi vet av historien att etiska värden förändras över tid och det som vi håller för gott idag kan ses som något förfärligt om hundra år.

Zackari & Modigh (2002) beskriver värdegrunden som ett hus och menar att den fasta grunden som huset står på är värdegrunden. De menar att värderingarna uttrycker sig i relationer mellan människor som befinner sig i huset, genom kommunikation och att värdegrunden används av husets invånare för att skapa mening, spelregler och ordning m.m. Deras tolkning av begreppet värdegrund sätter i fokus demokrati och humanism som är beroende av sociala relationer. Ytterligare så påpekar Zackari & Modigh att begreppet värdegrund är något komplext som behöver problematiseras och påpekar en distinktion mellan etiska ställningstaganden och normer, där det etiska är mer principiellt och normer är hur någon ska handla i etiska situationer. Något som också kan anses vara viktigt att ta upp är att skribenterna menar att samhällets traditioner påverkar tolkningen av olika värden och ett samhälles människosyn, ideologi och verklighetsuppfattning är det som tolkar och väljer de värden som skall lyftas fram.

Till sist tar Zackari & Modigh upp problematiken kring att värdegrundsarbetet inte får tillräckligt med utrymme i skolan och att eleverna har en dålig uppfattning om vad värdegrunden faktiskt innebär. De menar också att det finns en problematik kring att läroplanerna inte är styrande och att varken skolplanerna

eller arbetsplanerna konkretiserar värdegrunden och att värdegrundsarbetet inte då får något utrymme och saknar konkreta mål.

2.6 Sammanfattning

Det som går att utröna av de utvalda texterna är att det finns ett gemensamt tema som binder samman dem. Det är något som är problematiskt med värdegrunden. Även om texterna inte riktigt når fram till det vi anser vara det grundläggande problemet så väcker de valida poänger och ger en mer praktisk insyn i värdegrundsproblematiken. Det är dock som Nykänen (2011) säger i sin text, att värdegrundsbegreppet är spretigt och tolkas olika, vilket tydligt går att se i de texter som har lagts fram i detta avsnitt. Där har vi en del av kärnan i problemet, även om vi kommer att gå djupare än så. Det dessa texter visar är en tydlig splittring i hur värdegrundsbegreppet tolkas och hur det ska användas i sin praktik, vilket betyder att vi använder ett begrepp i skolan och på arbetsplatser som inte är tillräckligt tydligt för att kunna implementeras utan att en del komplikationer uppstår. Men det kommer vi att återkomma till senare i texten.

Vi ser tydligt att majoriteten av texterna som presenterats ovan ifrågasätter eller legitimerar värdegrundens manifesterade innehåll, men det är endast Carleheden som ifrågasätter dess egentliga essens. Vårt intresse ligger precis som Carleheden att ifrågasätta värdegrundens existens och dess latent innehåll. Denna metanivå av analys kommer att kritiskt ifrågasätta essensen i skolans värdegrund, detta görs ur ett politiskt filosofiskt perspektiv.

3. Metod

Vi använder vår tolkning av Hannah Arendts politiska filosofi för att problematisera den svenska skolans värdegrund. Den politisk filosofiska analysen som kommer att ta sin form i texten ämnar inte ge svar på hur värdegrunden bör se ut, målet är snarare att sätta den i en ny kontext. Värdegrunden som används som utgångspunkt är Gy11, som innefattar gymnasieskolan, men kan sägas innefatta hela skolväsendet som helhet, trots att grundskolan har fått en reviderad läroplan (Lgh 22) så förblir värdegrunden i båda versionerna, rent innehållsmässigt, i princip densamma.

Som bas för texten används Arendts verk "*Människans villkor*" och hennes begrepp "Arbete, Tillverkning och Handling". Andra filosofer och kända statsvetare som vi kommer att stöta på under detta arbete är bland annat Wendy Brown, Anthony Giddens, Jürgen Habermas, Friedrich Nietzsche och Slavoj Žižek. Detta görs för att bredda samt bidra till ett djup som vi tidigare inte sett i arbeten med värdegrunden. Anledningen till att vi använder oss av en politisk filosofisk analys är för att kunna bryta ner värdegrundens essens, vilket vi anser att den tidigare forskningen och dess analyser inte har gjort. Med hjälp av politisk filosofisk analys så hoppas vi kunna ägna mer tid åt värdegrundens egentligen latent innehåll istället för att granska dess manifesterade användning. Istället läggs det fokus på vad för påverkan samt förhållningar värdegrunden egentligen genererar när den utformas på det sätt som den har gjorts. Intresset av huruvida elever, lärare, rektorer eller till och med föräldrar uppfattar läroplanen eller dess arbete med den är helt ointressant för denna studie. Det vi ämnar att göra är som sagt en statsvetenskaplig politisk filosofisk analys om värdegrunden som fenomen. Det skall också nämnas att med en politisk filosofisk analys har vi utgångspunkten att bakom den läroplan som finns i skolan existerar det även ett utomstående intresse som varken är lokalt eller vetenskapligt, snarare ideologiskt.

De avgränsningar som vi arbetar utifrån är att det endast kommer ske en analys av dagens värdegrund, det kommer inte ske någon som helst undersökning av hur

den brukas i det praktiska utan endast en analys av vad den egentligen implicerar. Vi kommer inte ta hänsyn till några tidigare värdegrunder som skrivits för skolan som institution eftersom det inte är relevant för denna studie.

En rimlig problematik som måste beröras är att arbetet baseras på vår tolkning av Hannah Arendts verk och med det följer såklart att tolkningen av hennes begrepp och teori påverkas av oss som tolkar det. Det innebär att om någon annan skulle genomföra samma analys är det inte garanterat att samma resultat uppnås. Alltså är det viktigt att poängtera att studiens resultat och slutsats utgår från vår tolkning av Hannah Arendts teori och står öppen för att tolkningen kan vara felaktig eller ofullständig.

3.1 Kritisk teori

Valet av den kritiska teorin görs på grund av dess bredd och djup, samt dess strävan att koppla ihop det abstrakta och det konkreta. Den kritiska teorin är användbar på det sätt att den lägger fokus på makronivån och vad det är som skapar och låser fast verkligheten (Alvesson, 2017). Eftersom texten baseras på mindre empiri och mer teori samt en högre abstraktionsnivå tillåter den kritiska teorin att undersöka stora och komplexa frågor utan att bindas fast vid ett specifikt område som fordrar att understödjas empiriskt (Alvesson, 2017). Det går dock såklart att framhäva kritik över den bristande empirin, men för området denna text avser att avhandla förblir det teoretiska som bas det bästa möjliga tillvägagångssättet eftersom empirin kompletteras av tolkningar och resonering kring empirin, men också införs i en samhällelig kontext som omger den (Alvesson, 2017). Det är som Adorno skriver: "Att helt överge sig själv till verkligheten innebär att man inte konfronterar verkligheten med sig själv utan reducerar sig själv till ett slags registreringsapparat" (Alvesson, 2017).

Med hjälp av den kritiska tolkningens metod är målet med denna studie att få läsaren att tänka till- samt tänka om, det förutsätter dock att studien i sig bygger på en viss bekräftelse av läsarens föreställningar, men det ämnar också till att

utmana och problematisera dessa. Det som kommer att belysas i denna kritik ligger på en politisk nivå, med andra ord de tvång och intresseladdningar som vi kan finna i värdegrunden som fenomen. Eftersom värdegrunden är ett politiskt konstruerat fenomen finns där såklart politiska och moralistiska intressen, det denna studie intresserar sig för blir således de “råmaterial” som utgör dess makt- och dominansterner. Studien kommer att rikta sig mot det som utgör strukturella, sociala förhållanden samt den sociala praktiken för att rama in och förstå innebörden av den svenska skolans värdegrund. (Alvesson, 2017).

3.2 Hannah Arendt som utgångspunkt

Hannah Arendt är enligt många en av 1900-talets främsta filosofer efter hennes banbrytande verk som *Den banala ondskan: Eichmann i Jerusalem*, *Människans villkor* och *Totalitarismens ursprung*. Men om Arendt själv får välja titulerar hon sig inte som filosof utan snarare som politisk teoretiker.

Anledningen till att vi använder just Hannah Arendt som utgångspunkt är att hon för en väldigt djup samt intressant politisk filosofisk analys av människans essens. Arendt delar upp människans existens i olika begrepp, som vi kommer att stöta på under hela denna studie. Vi kommer nu presentera några begrepp som är centrala för detta arbete, det kommer dock inte ske någon större förklaring av begreppen i detta avsnitt. Vi kommer att förklara och relativisera dessa begrepp längre fram i studien. De tre centrala begreppen för både Arendts och vår studie kommer att vara följande: handling, tillverkning och arbete. Handlingsbegreppet omfattar aktiviteter som skiljer människan, enligt Arendt, från djuren. Det andra begreppet är tillverkning. Det skulle kort kunna beskrivas som saker och ting som endast tillverkas i ändamålsenliga syften. Det tredje begreppet blir således arbete. Det syftar på arbetet syftar till den aktivitet som säkrar familjens/individens överlevnad och säkerhet (Arendt 2013). Det som även ska förtydligas är att dessa begrepp utgår från människans vara/essens. Ett sista begrepp som vi kommer att använda oss av är offentligheten. Det kan beskrivas som den plats där människor

kan mötas bortom sina ändamålsenliga och instrumentella intressen för att skapa sociala relationer genom samtal.

4. Tillverkning

Om alla människor på jorden helt plötsligt skulle upphöra att existera imorgon och en utomjordisk intelligent varelse skulle utforska om intelligent liv har existerat på planeten, vad hade varit det som blir bevis för en tidigare civilisation? Det som lever kvar efter vi är borta, Arendt (2013) menar att det som utmärker tillverkning är att det sker i en värld av ting och hållbarheten hos dessa ting skapar en ting-värld som är relativt oberoende av människan. Detta oberoende av människan och tingens hållbarhet ger tingen en form av objektivitet som gör det möjligt att stå emot människans nödtvungna behov. På så sätt skapar världens ting en stabilitet för det mänskliga livet, där människans föränderlighet har tingens värld som en grund att stå på genom att möta samma ting varje dag. Du förändras, men du vaknar i samma säng varje morgon, du dricker ditt kaffe vid samma köksbord, du går förbi samma byggnad på väg till jobbet och så vidare. Den svenska skolans värdegrund är ett av dessa ting. Förklaringen till att skolans läroplan och värdegrund kan ses som ett ting kommer utvecklas, men innan det sker måste *tillverknings*-begreppet utvecklas och visa på vad det är mer som utmärker det.

Det Arendt (2013) menar som ytterligare utmärker *tillverkning* och som är det som är dess egentliga kännetecken är att den har en tydlig början och ett tydligt slut. Det är en ändamålsenlig process som utgår från ett givet mål och avslutas så fort målet är uppnått. Denna ändamålsenlighet får dock inte blandas ihop med den ändamålsenlighet som *arbete* utgår ifrån eftersom den ändamålsenligheten är cyklisk och är sammanvävd med människans nödvändiga behov. Den ändamålsenligheten ämnar bara att säkerställa det som är människans nödvändigheter, som exempelvis äta, sova, gå på toa och som i vår värld kan utökas till att jobba för sin lön, lära sig att leva med andra och trygghet. Denna cykliska process, vars ändamål endast är att säkerställa processen och som börjar vid födelsen och upphör vid döden, kan aldrig uppnå sitt mål eftersom det målet i sig är reproduktion av processen som antingen fortsätter och fortsätter, eller upphör att reproducera sig. Det är på så vis *tillverkning* skiljer sig från *arbete*, *tillverkningens* ändamålsenlighet definieras av dess tydliga början och dess

tydliga slut och är, enligt Arendt, den enda mänskliga verksamheten som fungerar så. *Arbete* som är fångat inom kroppens kretslopp, men också *handlingen*, som visst kan ha en klar början men som fortsätter ändlöst, utan tydliga mål eller förutsägbara slut, skiljer sig båda från *tillverkning*. Det ska också påpekas att i Arendts *tillverknings*-begrepp finns ingen maktfunktion att tala om. Den fria människan, som har frigjorts och blivit till genom *handlande*, blir inte påverkad av *tillverkning* ur ett maktperspektiv. *Tillverkning* är, för den fria människan, endast en instrumentell funktion som människan har kontroll över. Problematiken som uppstår här är att om människan inte har frigjorts finns det ingen som utövar kontroll över *tillverkning* och det leder till att det inte finns någon som kan ifrågasätta *tillverkningens* mål och medel utan att själv förhålla sig inom mål- och medel-kategorierna.

För att återkomma till påståendet kring att värdegrunden är ett ting kan vi koppla det till konstruktionen av dokumentet i sig. Konstruktionen har en tydlig början, dokumentet börjar formuleras, innehåll tillförs och granskas och till sist når vi slutet där den är färdigställd. När den är färdigställd är målet att skapa en värdegrund uppnått och värdegrunden blir ett ting i världen som ramar in samvaron och blir en del av tingens värld som kommer att existera oberoende om människor existerar eller inte. Det är hursomhelst inte bara själva dokumentet i sig som är påverkat av *tillverkning* utan också innehållet. Som exempel på detta är ett stycke ur läroplanen där det står att skolan ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna som det svenska samhället har (Skolverket 2022). Det som påvisar *tillverkningens* ändamålsenlighet i detta innehåll är att senare i dokumentet förmedlas ett antal mål som ska uppnås och ett av dessa är just att elever ska kunna göra ställningstaganden grundade på kunskaper kring de mänskliga rättigheterna och de demokratiska värderingarna. Detta innebär att när eleverna börjar i skolan, som är början av processen, finns ett tydligt mål som ska uppnås. När detta målet sedan är uppnått har eleven visat att kunskap finns kring dessa värden och kan nu anse sig ha avslutat processen. Innebörden av detta är att dessa värden inte blir en kontinuerlig process utan färdigställs så fort målet är uppnått och eleven förväntas

nu agera utifrån dessa värden, i resten av livet, eftersom processen nu är slutförd. I *tillverkningsprocessen* legitimeras och upprätthålls värdegrunden genom att den framställs som en uppgift som måste göras, likaså blir den legitimerad när uppgiften är genomförd, det är genom användningen som den legitimeras. *Tillverkningen* i värdegrunden legitimeras varje gång läraren i klassen väljer att använda sig av värdegrunden för att upprätthålla ett önskat beteende hos eleverna. Istället för att eleverna i klassen får en tillsägelse som står fri från *tillverkningen* och värdegrunden, så refererar läraren till värdegrunden och således instrumentaliseras handlingen.

För att förstå varför värdegrundens innehåll är ändamålsenligt måste blicken vända sig till de som bestämmer vad den ska innehålla, politikerna. Det är inom politiken som handlingen ska ta sin form och där mening ska skapas, men hur det egentligen ser ut är en annan fråga. Vi kan se genom flera av de motioner som har lagts fram av svenska politiker så förhåller de sig ändamålsenligt till skolans värdegrund. Ett tydligt exempel på detta är Roger Haddads m.fl. motion (2021/22 Motion:3963) där det föreslås ett jämställdhetslyft som ämnar att motverka skillnader i skolresultat mellan pojkar och flickor, där riktade insatser ska stärka pojkars läsförståelse och ett förebyggande arbete som ska motverka macho- och antipluggkultur. Värdet som förespråkas här framstår att vara jämställdhet, men det politikerna förespråkar här är en ändamålsenlig lösning på en värdefråga. Alltså om vi bara lyfter pojkars skolresultat och motverkar macho- och antipluggkulturen så har vi nått vårt mål och jämställdhet är uppnådd. Denna ändamålsenlighet går ytterligare att finna i Julia Kronlids motion (2020/21 Motion:3665) där hon lyfter att Sverige bör värna om det kristna kulturarvet och de kristna friskolorna. I motionen lyfter även Kronlid att anledningen till att Sverige bör värna om detta är att de kristna friskolorna har bättre resultat än riksgenomsnittet och att utbildningen håller en hög nivå och är populär hos både troende och icke troende elever. Ändamålsenligheten blir tydlig här eftersom Kronlid förhåller sig till resultatet och målet med skolor, snarare än något annat som går att koppla till det kristna arvet. Detta innebär att om någon annan

skolform skulle visa sig vara mer populär och leda till bättre resultat så bör den formen anammas och lämna de kristna friskolorna därhän.

Den världsbild som *tillverkning* genererar är, enligt Arendt, utilitarismen och denna världsbild gör det omöjligt för *tillverkningens* ontologi att förstå skillnaden mellan en saks nytta och dess mening. Det kan förklaras ytterligare med att en sak som innebär nytta skapas “för att” och en sak med mening skapas “för dens skull”. Eftersom *tillverkning* lever i det ändamålsenliga kommer det alltid skapa ting “för att”, alltså det som är nyttan för att uppnå sitt mål. *Tillverkning* följer då ett nyttoideal och allt som görs tjänar detta ideal. Problemet med detta, som Arendt (2013) visar, är att det som skapas i tjänst för att vara nyttigt kan inte ge mening med att det är nyttigt, för vad är nyttan med nyttan? Så i *tillverkningens* utilitaristiska värld har “för att” blivit det egentliga innehållet i “för dens skull” och där nyttan etableras som mening uppstår meningslöshet. Anledningen till att detta tas upp är för att påpeka meningslösheten i det som skrevs i det förra stycket. Eftersom politikerna utgår från mål och medel och använder nyttan som mening när något ska genomföras så genererar det en ändamålsenlighet som är meningslös eftersom den saknar *handlingens* meningsskapande. Detsamma kan sägas gälla för värdegrunden, som är konstruerad genom ändamålsenligheten och därför saknar någon egentlig mening med dess innehåll, förutom nyttan. Näst intill alla värden som finns med i värdegrunden har ett mål anknutet till sig, som ska bekräfta att eleven har lärt som om jämställdhet, om människolivets okränkbarhet, om att varje elev ska få finna sin unika egenart och så vidare. När alla dessa mål sedan är avbockade och uppfyllda kan vi då äntligen säga att målet är avklarat och att vi har producerat en väl fungerande medborgare. När vi sedan får frågan kring varför allt är nödvändigt, varför allt detta krävdes för att producera en medborgare, kan vi stolt svara: “för att”.

Om man tillåter människan att i användningen av den färdiga världen tillämpa samma måttstockar som var oundgängligen nödvändiga för att upprätta den, om man med andra ord anser *homo faber* (*tillverkningens* människa) inte bara vara världens tillverkare utan även dess invånare och herre, kommer han verkligen att ta allt i bruk och antingen göra det till medel för nya mål eller använda det som ett medel för sig själv. (Arendt 2013)

Det Arendt menar här är risken som följer med en värld som helt och hållet faller under *tillverkningens* ontologi, den strikta utilitarismen, som hon inte har varit ensam om att påpeka risken kring. Kant (Arendt 2013) uttrycker sin mening i att en människa aldrig får betraktas som ett medel för ett mål utan att människan i sig ska utgöra ett slutmål, människan i sig är ett mål. Därav ville han också förhindra att *tillverkningens* mål- och medelkategorier inte hade en plats i det politiska handlandets område. Det vill säga att både Kant och Arendt hade sina farhågor angående om *tillverkningens* ontologi skulle göra sig gällande på alla nivåer inom samhället. Dessa farhågor har, enligt statsvetaren Wendy Brown, besannats. Brown (2008) menar att den politiska sfären, samt alla andra delar av tillvaron, underställs en ekonomisk rationalitet och att alla delar av människans tillvaro formas utifrån en marknadsrationalitet. Men vad har detta att göra med värdegrunden och den svenska skolan? Det vi har sett och visat är att svenska politiker använder sig av kategorierna mål och medel för att konstruera och samtala kring värden och när kategorierna mål och medel gör sig gällande i den politiska sfären finns det inget som hindrar människan i sig att degraderas till ett ting som ett medel för ett mål. För att exemplifiera detta kan vi se till ett värde som förmedlas i läroplanen, som säger att eleverna i skolan ska ha förståelse och inlevelse för andra människor. De ska besitta öppenhet och respekt för olikheter och ingen ska utsättas för diskriminering och att intolerans ska mötas med kunskap och aktiva insatser (Skolverket 2022). Detta hade i sig inte varit orsak till att se att eleverna degraderas till ting, men som vi vet är dessa värden kopplade till specifika mål och just dessa är kopplade till målen att elever ska respektera andra människors egenvärde och deras integritet, elever ska ta avstånd från att människor utsätts för våld, förtryck, diskriminering och ett par mål till (Skolverket 2022). Med andra ord är värdegrunden konstruerad på ett sådant sätt att den går att tillverkas, den besitter tydliga riktlinjer som skall följas och hur dessa riktlinjer ska följas. Det viktiga här är inte målen i sig utan att det finns uppsatta mål. Detta innebär att eleverna degraderas till ett ting som blir ett medel för att uppnå målen, snarare än att eleverna i sig är målet. Eleverna blir, snarare än individer, ett bruksföremål som är till för ett mål. *Tillverkningens* ontologi skalar ner allt till mål- och medelkategorier och när den gör sig gällande i alla samhällets lager finns

det inget som hindrar att allt i dess värld förtingligas och används som ett medel. Därmed kan, enligt Nietzsche (2019), rätt och orätt endast existera först i och med lagens tillkomst och existens. Detta innebär att i frånvaron av lagar och regler existerar inte rätt och orätt, när individen rör sig utanför skolans sfär försvinner även värdegrundens *tillverkade* värden. Detta förklarar även värdegrundens tillkomst och nödvändighet i det resterande samhälls- och yrkeslivet.

5. Handling

För att konkretisera handling som en tydlig kategori kan det sägas att *handling* i grunden är politisk och är sådant som saknar tydliga mål och där *handlingen* i sig är målet. Det kan handla om politiska frågor kring värden eller liknande där den politiska diskussionen är det som är i fokus, snarare än att försöka komma fram till en slutsats. För att exemplifiera detta så finns det i läroplanen ett stycke som säger att läraren ska tillsammans med eleverna öppet redovisa och analysera olika värderingar, uppfattningar och problemställningar samt konsekvenserna av dessa (Skolverket 2022). Detta är en form av *handling* i högsta grad där eleverna och läraren ingår i en form av samtal där värderingar och uppfattningar diskuteras och då inte för att nödvändigtvis få fram något svar kring vilka de bästa värderingarna är, utan där diskussionen kring det är central. Arendt (2013) karaktäriserar *handlandet* genom att beskriva det som att talet och *handlandet* är en form av verksamhet där unika karaktärer kan komma till uttryck. Genom talets och *handlingens* förmåga åtskiljer sig människor aktivt från varandra istället för att endast vara olika. Det är viktigt att poängtera att det inte krävs något särskilt beslut, till skillnad från *arbete* och *tillverkning*. Utan det mänskliga *handlandet* och talet menar Arendt att människan aldrig kan frigöra sig själv. Denna uppfattningen delar också Jürgen Habermas (1984), som påpekar att individen inte kommer till medvetande i sitt eget jag endast genom arbete utan insikten om arbetets exploaterande karaktär kan endast uppnås i erfarenheten av ett moraliskt liv där normer hämtar näring från interaktion och suveräna individers ömsesidiga erkännande av varandra.

Det som kan påpekas i Skolverkets värdegrundsplan är att *handling* lyser med sin frånvaro i de flesta aspekter, förutom i en där den är framträdande. Denna aspekt är hur personal, men framförallt hur den enskilda läraren ska förhålla sig till och arbeta med sina klasser i mer generella drag än vad läroplanen säger om de ämnesrelaterade områdena. Utöver detta så nämns inte något annat i skolans värdegrund som skulle kunna kategoriseras som *handling*, däremot måste vi se till att det är läraren som besitter den kunskap som är befriande så de kan *handla* i en

aspekt som är fri och bortom sig själv, vilket (i en utopi) de ska överföra till eleverna. Däremot kan aldrig dessa samtal uppstå eller kategoriseras som *handling* i skolan vi ser idag. För att konkretisera detta citerar vi Skolverkets (2022) värdegrund om vad läraren ska göra i klassrummet:

Läraren ska: klargöra det svenska samhällets grundläggande demokratiska värden och de mänskliga rättigheterna samt med eleverna diskutera konflikter som kan uppstå mellan dessa värden och rättigheter och faktiska händelser, öppet redovisa och tillsammans med eleverna analysera olika värderingar, uppfattningar och problemställningar samt konsekvenserna av dessa, klargöra skolans normer och regler och hur dessa är en grund för arbetet, och tillsammans.

Detta citat kan anses som något vi kan placera under Arendts *handlingsbegrepp*, men det uppstår en problematik när dessa mål och krav sätts i sin kontext, eftersom i samma dokument om värdegrund har Skolverket redan kategoriserat värden och belyst vilka värden som är viktiga. På så vis kan aldrig det fria talet eller handlingen få utrymme i skolan eftersom det redan är förutbestämt vad som gäller under institutionens tak. Skolans värdegrund, som i viss mån ska ha en samhällelig funktion, som på något sätt ska vara frigörande, blir till något annat. Värdegrundens frigörande aspekt uteblir helt och hållet när *handlandet* inte existerar inom vare sig skolan eller samhället. Det går alltså från ett *handlings*-perspektiv till ett instrumentellt- och *arbets*-perspektiv eftersom det blir en cyklisk process som skall återskapa tolerans och värden som redan är förutbestämda. När detta är fallet kan elever bara lära sig värdegrunden och agera utefter den, så som den är skriven. Om då inte eleven lär sig värdegrunden och inte agerar utifrån den kommer eleven att utsättas för sanktioner, både av lärare och andra elever. På så vis blir värdegrunden endast en form av formaliserade handlingar, där varken elever eller lärare kan *handla* autonomt utan endast följa värdegrundens regler. Detta får konsekvensen att eleverna och lärarna agerar, inte utifrån deras autonoma *handlingar*, utan istället från värdegrundens regler, vilket innebär att förändringar kring agerande aldrig kommer från det sociala utan bara det politiska. Alltså agerandet kommer inte förändras baserat på interaktion med andra utan ifrån de regler som är skrivna i värdegrunden. Arendt (2013) beskriver också situationen som uppstår när människan inte talar eller integrerar med varandra utan när kommunikationen sker mot varandra. Det Arendt menar således

är att det politiska endast har förmågan att leva kvar i det tillbakagångna, förfallet och i den politiska korruptionen. Den offentlighet som uppstår ur en sådan process och konstitueras i människors med-andra är outhärlig om *handlandet* och talet skall utvecklas fullt ut, det vill säga utöver det som är gjort eller sagt även låta de *handlande* och talande personerna framträda. Arendt menar då att detta kommer att resultera i att människan inte längre vet vem den andre är, människan blir främmande, inte bara i världen utan mellan varandra och när främlingskapet och övergivenheten tar stor plats i offentligheten tar sig helgonen och förbrytarna sin chans. Anthony Giddens (2020) lyfter även ett intressant resonemang som kan knytas an till detta. Giddens menar att för att bygga tillit måste individen visa en viss tillit och vara tillitsfull, åtminstone inom de relationer denne står i. Tilliten i relationen har en balans mellan autonomi och ömsesidigt förtroende, detta krävs enligt Giddens för att skapa förtroendefulla utbyten. För att bygga upp denna tillit krävs det att parterna känner till den andres personlighet och att de kan således lita på att denne regelbundet uppväcker vissa önskvärda reaktioner hos den andre. Giddens menar att det är ett skäl till att autenticitet spelar en viktig roll vid självförverkligandet. Problematiken vi ser i dagens värdegrund och arbetet med den är att den är genomsyrad av det som Arendt skulle kategorisera som *arbete*. Det i sin tur visar endast att värdegrunden är instrumentell och förhållningen att denne kommer att förbli instrumentell. Det i sin tur leder till problemet Giddens (2020) tar upp, eftersom de instrumentella relationerna endast upprätthålls av de ramar som värdegrunden sätter upp. Genuiniteten och autenticiteten är således frånvarande och därmed kan inte de som rör sig i offentligheten känna någon som helst tillit till varandra. Värdegrunden blir således endast ett instrument för tolerans, där de som rör sig inom det offentliga skall endast tolerera varandra, istället för att *handla* så som Arendt vill för att komma närmare människans vara. Arendt fortsätter i sina resonemang om en värld fräntagen av *handling*. Arendt tar hjälp av den kände Montesquieu där han beskriver hur tyrannin utmärker sig när det kommer till en isoleringsprincip. Montesquieu menar att härskaren isolerar sig från sina undersåtar och sina undersåtar från varandra. Det genererar en systematisk fruktan och ömsesidig misstro mellan dem som ingår i institutionen. Arendt fortsätter och utvecklar tanken för att generalisera den betydligt mer.

Arendt menar då att den statsform som grundar sig endast på de mänskliga egenskaperna och förmågorna som är motsatsen till den mänskliga pluralismen, samvaron och det människans politiska väsen, gör människorna under detta maktförhållande opolitiska. Denna form av tyranni arbetar aktivt för att förhindra uppkomsten av makt inom det politiska området, med hjälp av dennes isoleringsprocess skapar tyrannen maktlöshet inom det som skulle kunna vara offentligheten.

I dokumentet *Främja, förebygga, upptäcka och åtgärda trakasserier och kränkningar* beskriver Skolverket (2022) skolan på följande vis:

Att gå i skolan är en samhällsförmån men också en plikt och elevgrupper organiseras inte utifrån likhet vad gäller intresse eller personlighet. Det betyder att elever i skolan möter och ska fungera tillsammans med personer de inte skulle välja att umgås med annars.

Denna form av förhållande till skolan är i enlighet med *handling*, där skolan inte ser någon skillnad till nationens invånare och där en form av socialisering äger rum utan några som helst mätningar eller ändamålskrav som skall uppfyllas. Däremot ser vi ett problem då det fria skolvalet hindrar en sådan funktion skolan uppmuntrar till, eftersom segregation av olika slag inom skolsystemet är ett faktum idag. Därför kan vi inte heller blunda för den segregation som sker i samhället enligt Anders Trumberg (*Den delade skolan* 2011). Det sociokulturella idealet är svårt att realisera med det fria skolvalet eftersom vi ser en ständig och kontinuerlig flykt där resursstarka föräldrar/vårdnadshavare flyttar sina barn från skolor där kulturella utbyten är ett faktum till skolor där andra barn med resursstarka föräldrar väljer att placera sina barn.

Om vi då istället vänder oss mot det politiska etablissemangen och tittar på hur de gör uttryck för hur skolans värdegrund ser ut och hur arbetet med den ska gå till ser vi en total frånvaro av det Arendt skulle kategorisera som *handling*. I politikernas intresse ligger istället ett intresse för *tillverkning* som i sin tur befästs i det Arendt skulle kalla för *arbete*. I sökandet av motioner, propositioner och yttranden gjorda av politikerna har samtliga visat sig falla i ramarna för *tillverkning* och *arbete*. När även den högsta befästa institutionen inom den svenska skolan endast håller sig innanför ramarna för *tillverkning* och *arbete* kan

det omöjligt finnas någon plats för *handling* i den värdegrund som skrivs av Skolverket. Arendt pekar på problematiken när *handlandet* har övergått till *tillverkning* i de politiska frågorna. Det blir således omöjligt att diskutera och resonera kring frågor utan att använda sig av kategorier som mål och medel. Faran med en politisk sfär, enligt Arendt, som endast använder sig av kategorierna mål och medel är att det knappast går att förhindra, på ett rimligt vis, någon att använda sig av alla medel för att uppnå erkända mål. Detta beror på att det inte går att definiera ett mål utan att referera det till medlen, vilket gör att det uppstår en paradox om man påstår att det finns mål som inte rättfärdigar alla medel. Ett tydligt och konkret exempel på denna form av politik är när Ann-Charlotte Hammar Johnsson (Moderaterna) skickar in en skriftlig fråga (Skolans värdegrund och barns utsatthet svar på skriftlig fråga 2019/20:929 besvarad av utbildningsminister Anna Ekström) till dåvarande utbildningsminister Anna Ekström (Socialdemokraterna). Hammar Johnsson lyfter en problematik om att elever från landsbygden med föräldrar som är lantbrukare utsätts för trakasserier under skoltid. Hammar Johnsson undrar därför vad Ekström har för avsikt att göra för att stoppa denna problematik. Det vill säga att Hammar Johnsson är väldigt målinriktad och fokuserad på det ändamålsenliga. Det som däremot är intressant är hur Ekström väljer att besvara denna fråga, genom att referera till värdegrunden, skollagen och barnkonventionen. Frågan som ställs med en mållösning i fokus besvaras med hjälp av medel om hur man ska nå dit. Detta är precis det Arendt syftar på är den fara som vi befinner oss i. Den fara som vi ser idag är instrumentaliseringen av politiken och det offentliga rummet. *Handlingen* har inget som helst utrymme, det finns endast rum för *arbete* och *tillverkning*. Detta innebär att värdegrunden endast är en form av juridisk konstruktion som samhället kan tänkas att vila på och en konstruktion som får samhället att fungera eftersom det är endast genom en *tillverknings*-process en värdegrund kan konstrueras om människan inte är frigjord, alltså att hon kan ställa sig bortom sina egna nödvändigheter. Arendts *handlings*-begrepp som appliceras på värdegrunden skulle kunna leda till frigörande, men detta kräver att värdegrunden inte är falsk, att den inte är konstruerad ur en *tillverknings*-process. För om värdegrunden inte vore falsk skulle elever och lärare kunna utforma sin egen värdegrund som i

längden innebär en produktion av ett samhälle, snarare än en reproduktion av en konstruerad värdegrund som i sin tur leder till en reproduktion av samhället. Denna reproduktion kan inte leda till något som helst frigörande av människan och dömer henne att leva i en falsk verklighet, enligt Arendt (2013)

6. Arbete

Det som utmärker *arbete*, som till viss del redan har berörts i de tidigare avsnitten, är den typen av mänsklig aktivitet som säkrar individens och familjens säkerhet och överlevnad. Denna form av aktivitet är en ändlös process där målet är att säkra cykelns fortsättning och får då alltså sin mening från produktiviteten, snarare än från resultatet av produktiviteten. *Arbetet*, till skillnad från *tillverkning*, lämnar ingenting efter sig, det är inte objektivet gripbart eftersom det *arbetet* producerar kommer att konsumeras och dröjer endast kvar en kort stund efter *arbetets* möda. Det producerar ingenting som kommer att finnas kvar efter människan eftersom *arbetets* enda funktion, och därmed också det som produceras enligt *arbete*, är endast till för att garantera människors livsnödvändigheter (Arendt 2013). I och med att *arbetets* funktion grundar sig på objektivitet, att alla människor måste äta, sova, gå på toa och så vidare, är livets nödvändigheter en universell sanning. *Arbetets* funktion blir systematisk genom denna universella sanning och utan *handling* går det inte att se på denna funktion utifrån. När *handling* är frånvarande förblir *arbetets* funktion oproblematisk och det sker ingen analys eller diskussion kring det eftersom utan *handling* kan inte människan ställa sig bortom sig själv och sina egna behov, vilket innebär att i en värld utan *handling* skapar människan sig själv genom *arbete* och den enda verklighet som då existerar är nödvändighetens verklighet. Utan *handling* kan ingen annan verklighet existera.

Arendt (2013) beskriver processen när *tillverkning* blir till *arbete* genom att lyfta aspekten att ting slutar vara *tillverkning* så fort de ses som ett resultat av den levande arbetskraften och som en funktion av livsprocessen. Det vill säga när värdegrunden inte längre endast är ett ting som upprätthåller regler utan ett redskap för att säkra sin och andras livsprocess blir värdegrunden till *arbete*. Arendt menar att ett överflödssamhälle, vilket vi under moderniteten och speciellt senmodernitet har klivit in i kommer vi falla för "rikedomens förbannelse" och kan endast bemöta det samhället med öveflödssamhällets medel. Med det menar Arendt att man behandlar bruksföremål som om de vore konsumtionsartiklar och

omvandlar bruk till förbrukning, på så sätt att en stol eller ett bord numera förbrukas lika snabbt som en klänning eller en sko. Dessa ting kan då inte heller upprätthållas en längre tid i samhället än de konsumtionsartiklarna som konsumeras på liknande sätt. Likväl som att *tillverkning* utgår från ett nyttoideal så utgår *arbete* från ett lyckoideal, något som Arendt lyfter fram och påvisar farorna med. Den moderna ekonomin med nödvändighet styr mot en slit- och slängekonomi vilket kommer att sluta i katastrof. Om verkligheten endast kommer att produceras i ett sådant samhälle, skulle människan vara världslösa och endast vara möjliga till att driva i en process, eftersom saker och ting endast uppstår, men dröjer aldrig kvar tillräckligt länge för att utgöra en omgivning för livsprocessen i dess centrum. Arendt skriver även att den *arbetande*-människan kan omöjligt träda in eller förhålla sig till den offentliga sfären, den *arbetande*-människan är således fast i *arbetet*. Det här förutspår även Karl Marx, av den ohämmade produktionskraften kommer den offentliga sfären att dö. Marx hade även rätt om att den *arbetande*-människan inte kommer att använda sin befrielse från arbete till att ägna sig åt mer frihetsskapande. Tiden från arbetet kommer snarare att användas på tidsfördriv eller hobbies (Arendt 2013). Om vi ser till värdegrunden som är skapad för att säkra en form av livsnödvändighet så är denne cyklisk då den i sin manifestation ger uttryck för en cyklisk process som exempelvis det livslånga lärandet. I en ideal värld hade det livslånga lärandet klassats som *handlande* på grund av att det beskrivs som ett lärande för lärandets skull snarare än lärande för ett specifikt syfte. Problemet med det är att läroplanen utvecklar tanken med det livslånga lärandet som syftar till att göra människor redo för framtidens ekonomi, teknologi samt arbetsmarknaden och på så vis faller det livslånga lärandet in under *arbets*-begreppet. På grund av att kunskap är något som alltid ska tjäna ett syfte, syftet som då är nödvändigheten istället för något oförutsägbart som *handlingen* är, blir det cykliskt. Denna förtydningen av vad det livslånga lärandet ska vara till för är ett tecken på den systematiska underkastelsen till *arbete* och dess ontologi, enligt Arendt (2013). Vi vill påstå att det livslånga lärandet, som i sin essens inte är användbart till mer än lärandet i sig, har genom den systematiska underkastelsen förändrats till att tjäna *arbetets* syfte.

Att människan fastnar i arbete är problematiskt nog, men enkelheten i ett arbets- och konsumtionssamhälle gör det desto svårare att upptäcka nödvändighetens tvång, som är en pådrivande faktor i det sociala livet. Detta beror på att de yttre kännetecknen för nödvändigheten, såsom mödan och plågan, har försvunnit och fördunklar det som är nödvändighetens tvång. Det som är risken med ett sådant samhälle, enligt Arendt (2013), är att människan bländas av överflödet från samhällets växande fruktbarhet, som är fångat i en friktionsfri fungerande process utan ände och människan glömmer då vad fåfänglighet är. Detta flyktiga liv kan inte ta någon fast form eller objektivera sig i ett beständigt föremål som dröjer sig kvar efter arbetets slutförande. Människan blir således till i sin underkastelse av *arbete* och kan endast reproducera det. I denna underkastelse kan inga autonoma beslut fattas och ingen reflektion över sin egen situation kan göras. För att exemplifiera detta i ett klassrum kan vi se till den värdegrunden som upprätthålls av läraren. Om en elev bryter mot den kan läraren, i underkastelsen, endast referera till värdegrunden om varför det som eleven gör är fel. Det blir "Du får inte göra så för det bryter mot värdegrunden". Värdegrunden i underkastelsen är inget som produceras genom interaktion med-andra, utan den finns redan där, konstruerad och klar för att användas. Vad detta innebär för skolans värdegrund är att den vilar på denna *arbetets*-process och är en del av det friktionsfria samhälle, vilket betyder att toleransen som förespråkas i den endast kan upprätthållas om människans nödvändigheter är mättade i en oändlig process. Men så fort denna process störs eller avbryts försvinner dessa värden eftersom de inte står över *arbete* och bidrar då inte till något mer varaktigt som kan existera även när nödvändigheten är hotad. Det vill säga att när det livsnödvändiga *arbetet* sätts ur balans blir den tolerans som skapats genom ändamålsenliga *tillverkning*- och *arbetsprocesser* som bortblåst, den upphör nämligen att existera eftersom livsnödvändigheterna måste upprättas innan någon form av tolerans kan verka. Värdegrunden och dess förhållningssätt blir således ett svagt och fragilt mantra som inte reflekterar verkligheten utan istället upprätthåller *arbetets* ontologi.

Om denna människosläktets livsprocess över huvud taget skall ha ett mål och en mening måste det ligga inom den själv, i upprätthållandet av mänskligt liv på jorden. För att förbinda den enskildes liv med denna livsprocess i det stora krävs sannerligen ingen

specifik mänsklig förmåga: den enskildes liv är infogat i arten genom arbetet, som sörjer för upprätthållandet av ens eget och familjens liv. Och det som inte tjänar livsnödvändigheten, inte omedelbart framtingas av den levande ämnesomsättningen, är antingen överflödigt eller går att förklara som en funktion som utmärker människoarten (Arendt 2013)

Vad Arendt menar är att *arbetets* ontologi inte kan skapa någon större mening som kan göra sig gällande på samhällsnivå utan endast kan finnas hos individen. Eftersom det inte finns några större värden att vända sig till måste individen själv skapa sin mening och sina egna värden, men den mening och de mål som individen skapar kommer endast vara kopplade till upprätthållande av livets nödvändigheter till sig själv och sin familj. Med det sagt vänder vi oss till den politik som förs i den svenska riksdagen. Som vi pekat på tidigare har nödvändighetens tvång blivit allt svårare att skilja från offentligheten. Därav kan politikerna endast förhålla sig på ett sådant sätt som gynnar det individuella intresset för den *arbetande*-människan. Detta innebär således att själva politiken blir cyklisk (eftersom det individuella intresset ständigt kommer att förändras) och även den tjänar *arbetets* intresse. Detta innebär att *handlandet* som först likställdes med *tillverkning*, sjunker ner till *arbetets* nivå och tolereras endast som en form av *arbete*, som en funktion av livsprocessen som visserligen är en aning mer komplex, men som i princip inte längre skiljer sig från de andra funktionerna (Arendt 2013). Som vi även nämnde tidigare med hjälp av Marx har de ohämmade produktionskrafterna tagit död på den offentlighet som tjänar mer än bara *arbete*.

I skolpolitiken kan vi se tydliga drag av *arbetets* framfart med exempel som följande kommittémotion gjorde av bland annat vänsterpartiets Maj Karlsson (2021/22:2591):

...yrkande 1 framförs att regeringen bör ge kommunerna i uppdrag att utveckla förebyggande insatser inom förskolor, skolor, fritidsverksamheter och inom idrottsrörelsen för ett aktivt normkritiskt arbete mot våld. Enligt motionärerna har genusförändrande insatser visat sig ha effekt för förändring av attityder och beteenden, särskilt vid en bred insats som vänder sig till hela samhället.

Där detta fenomen som pågår i de svenska skolorna är ett problem som befinner sig i offentligheten och bör således tas itu med hjälp av *handling* i form av

socialisering eller andra *handlingar* där människorna kan stå bortom sitt eget intresse. Istället för att ta itu med problemet på en *handlingsnivå* genom interaktion med andra, vill politikerna istället införa ändamålsenliga insatser som endast reproducerar en form av tolerans som bygger på ett falskt förhållningssätt då den endast tjänar *arbetets* intresse. Därav blir antaganden, insatser eller andra former av liknande beslut svaga eftersom de inte har förmågan att stå emot *arbetet*. Det *arbetet* gör i detta exemplet är att trycka ner *handlingen* och tar över människans förmåga att mötas med andra i en *handlings*-process, människan i denna värld kan endast förhålla sig till *arbetet* och blir således underkastad nödvändigheterna, hon blir en slav i nödvändighetens rike. Samma gäller även den värdegrund som vi idag kan finna i den svenska skolan. Den har endast ett förhållningssätt som utgår från *arbetets* ontologi. Precis som med föregående uttalande kommer även hela skolans värdegrund rasera när livsnödvändigheterna inte längre kan upprätthållas eftersom toleransen är ändamålsenligt och cykliskt reproducerad istället för att värden har fått växa fram i det offentliga rummet med en *handlings*-process.

När de andra funktionerna är underkastade *arbete* och människans enda mening är en reproduktion av nödvändighetens cykel blir människan isolerad. Det blir en så kallad privatisering av individen, snarare än en individ med-andra. Detta blir tydligt när vi ser i värdegrunden och hur politiker pratar om individens rätt och frihet från diskriminering och rätten till skapandet av en unik egenart. Under dessa förhållanden kan människan varken se och höra eller ses och höras. Varje människa blir då inspärrad i sin egen subjektivitet, likt en isoleringscell, där de saknar både en gemensam offentlighet där människor kan mötas med-andra och en gemensam tingvärld som skapar en "objektiv" referensram. Subjektiviteten och individuella erfarenheter blir dessutom inte mindre endast för att de kan upplevas på samma sätt av en ändlös mängd människor. Den gemensamma världen, som under *arbete* endast kan upplevas på en individuell basis ur en aspekt, försvinner eftersom den gemensamma världen endast existerar i en mångfald av perspektiv (Arendt 2013). Med andra ord, när människan lever i underkastelse till *arbete* finns det ingen annan verklighet än den cykliska reproduktionen, den isolerade

människan som i nödvändigheten endast ser till sin egen *arbetsprocess*, för att leva och sedan dö, utan att någonsin se bortom sig själv, utan att se en verklighet bortom *arbetets* eviga kretslopp. Denna *arbetets* verklighet innebär även, som Slavoj Žižek (2020) i sin bok *Ideologins sublima objekt* tar upp, att den verkligheten bygger på en icke-kunskap om verkligheten och att denna icke-kunskap är en del av den verklighetens själva substans. Žižek fortsätter och menar att om vi som människor börjar att “förstå för mycket” och se den sociala verklighetens egentliga funktion skulle denna verklighet upplösas.

För att återvända till det exemplet som tas upp i inledningen om den troende eleven som uttrycker sig kritisk mot en annan elevs sexuella läggning, kan vi se motsägelsen i värdegrunden. Eleven vars sexuella läggning kritiserar försvaras av värdegrunden, men det gör även den troende elevens rätt att inte acceptera den sexuella läggningen. Det innebär att när den troende eleven ska tillrättvisas att det den gör är fel, måste det göras på ett sådant sätt som inte kränker elevens religiösa tro. Detsamma kan sägas om eleven med en annan sexuell läggning, denne skall också respektera eleven som kritiserar och acceptera att denna elev har den religiösa uppfattningen att den sexuella läggningen inte är accepterad. Meningen med att ta upp detta exempel är att visa värdegrundens totala värdefrihet, genom att värdegrunden ställer sig på allas sida samtidigt, står den då heller inte på någons sida. Precis som *arbete* inte kan skapa någon större mening, så kan heller inte värdegrunden. När människan är underkastad livets nödvändigheter, kan inga värden produceras, istället måste något annat ta dess plats, något konstruerat, något som ämnar att fylla världens funktion utan att faktiskt innehålla reella värden. När de andra av människans funktioner, *tillverkning* och *handling*, är underkastad *arbete* kan vi heller inte se dess problematik, vi ser inte problematiken med motsägelserna kring respekt och individens rätt, yttrandefrihet och rätten att inte bli kränkt och i vår oförmåga att se dessa motsägelser för vad de är breder sig underkastelsen ut och värdegrunden blir en lag som alla följer, inte för att de har bestämt tillsammans med andra att man vill, utan för att man måste. Ingenting hos människan förändras dock, utan dessa regler finns ingenting, ingen verklighet att vända sig till och inga ting som

består. I underkastelsen förblir människan den hon är, en slav till livet och dess nödvändigheter.

7. Avslutande analys

Med utgångspunkterna tagna ur en tolkning av Hannah Arendts politiska teori går att konstatera utifrån den undersökning som har gjorts är att den svenska skolans värdegrund är falsk, den är inte vad den utger sig för att vara. Vi har påvisat vad denna falskhet beror på och hur och var den tar sin form, men frågan som kvarstår är varför. Inte varför värdegrunden är falsk, det anses vara en besvarad fråga, utan varför den existerar överhuvudtaget. Hur kommer det sig att den falska värdegrunden kvarstår och vilken funktion fyller denna, både i ett skolperspektiv, men också i ett samhällsperspektiv? Skolans värdegrund och dess funktion kan endast verka i en process där den konstant legitimerar *arbetet* eftersom den är en produkt av det. Skolans existens utan någon form av värdeproduktion ersätts helt och hållet med en konstruerad värdegrund som sätter upp mallar och riktlinjer kring hur elever ska agera. I frånvaron av *handling* underkastas människan *arbetet* och kräver då konstruerade regler och förhållningssätt för att kunna leva tillsammans. I skolan innebär detta att elevers handlingar kan sorteras in i vad man får och inte får göra, deras handlingar äger inte rum i någon form av socialt utbyte och bygger inte heller på någon moral, etik eller tillit. Låt oss säga att en elev, Lars, mobbar eleven Johan genom att upprepade gånger nedvärdera Johans föräldrars ekonomiska situation. Läraren får reda på att detta försiggår och har ett möte med Lars där läraren går igenom värdegrunden och säger att Lars måste sluta. I mötet med läraren har Lars inte fått vara en del av en värdeproduktion, även om Johan skulle varit med på mötet och berättat att han blir ledsen så skulle Lars inte vara mottaglig för Johans perspektiv eftersom Lars inte kan se bortom sig själv. Efter mötet kommer Lars fortfarande vara samma individ som skulle mobba Johan, men gör det inte för att reglerna säger att han inte får. Alltså Lars uppförande har inte förändrats utifrån någon form av socialt utbyte med läraren och Johan, där Lars förstår varför Johans föräldrar har det jobbigt rent ekonomiskt och hur detta påverkar Johan, utan Lars uppförande förändras för att läraren har sagt till honom att inte mobba Johan. Detta exempel går att hänvisa till många av skolans problem, som mobbning, studiero i klassrummen, kränkningar och så

vidare. Skolans och värdegrundens roll blir, i frånvaron av *handling* att agera som domare i avgörandet i vad som är rätt och fel. Utöver reglerna kan eleverna omöjligt veta vad som är rätt och fel eftersom värdegrunden endast fostrar eleverna till individer som inte kan se bortom sig själva och blir beroende av regler som vägledare i vad man får och inte får göra. Det blir därmed till en ond cirkel, en cyklisk process där skolan blir en faktor som gör så att *arbetet* kan fortgå, hade inte skolan upprätthållit detta hade samhället kollapsat. Värdegrunden blir då ett verktyg för upprätthållandet av samhället, den är ett resultat av bristande värdeproduktion som ämnar att rädda *arbetet*. Den blir ett instrument, som har samma skal som det tidigare har haft men är helt och hållet innehållslöst, för att producera det som samhället självt inte längre kan producera. När värden inte längre produceras mellanmänniskt måste en annan funktion, i detta fallet värdegrunden och skolan, ta dess plats för att förhindra en samhällskollaps. För utan denna funktion skulle inga regler eller mallar för hur människan ska agera eller uppföra sig reproduceras, vilket skulle leda till ett samhälle där allting är tillåtet, ett absolut värdefritt och regelfritt samhälle där allt och inget saknar värde.

I underkastelsen av *arbetet* finns där ingen produktion av autonoma elever, eleven vet vilka regler som skall eftersträvas eftersom det tjänar en nytta, inte för att det finns en djupare ansats till mellanmännisklighet där man lever med-andra, utan för ett egenintresse. Eleven genomgår ingen förändringsprocess när det kommer till värdeskapande i skolan, hon är densamma som hon var när hon kom in i institutionen och precis som hon är när hon går ur den. Skolans funktion som institution är då inte längre en kunskapsfunktion eller en medborgarskapande funktion, dess funktion blir istället att fylla det tomrum som uppstår i frånvaron av ett samhälle utan *handling* och för att trygga *arbetet* måste skolan producera det som samhället inte längre kan producera. Exempelvis som kriminaliteten i Sverige, som har blivit en skolfråga, där det diskuteras kring skolans ansvar om huruvida man kan förhindra ungdomar från att dras in i gängkriminaliteten (Larsen, *åtgärder inom skola för att förebygga brott och förstärkning av samhällets värdegrund*, Interpellation 2003/04:246). Detta visar på ett samhälle som inte längre producerar och förmedlar värden människor

emellan. Visst kan man se skolan som en av de hörnstenar som formar människan, men det måste anses vara verklighetsfrånvarande att lägga bördan att förhindra en utökning av kriminaliteten på den svenska skolan. För utan värdeproduktion i hela samhället finns det ingenting som hindrar att i all rimlighet komma till den logiska slutsatsen att kriminaliteten lönar sig mer än vanligt arbete. Utan värden blir detta bara en riskkalkyl av att minimera risken och maximera belöningen, en typisk lycko- eller nyttokalkyl.

I ett samhälle där värdegrund samt värden är förslavade av *arbetet* kan det aldrig finnas några reella mellanmänniska värden. De enda värden som kan genereras i ett sådant samhälle är värden som upprätthåller de livsnödvändigheter människan blir förslavad av i det *arbetande*-samhället, vilket också blir en nödvändighet i sig självt. Som ett resultat av institutionernas och samhällets död i en pågående process måste det uppstå konstruerade funktioner som försöker bromsa upplösningen, likt en döende patient på ett sjukhus som ligger med respirator för att bibehålla livet om så bara för en stund. Värdegrunden här kan ses som en respirator och samhället den döende patienten. Det som tidigare höll patienten levande, de kroppsliga funktionerna, har upphört att fungera och för att bibehålla livet tas det hjälp av en yttre funktion, men patienten som ligger där kan inte röra sig, kan inte prata och så vidare, patienten är ett skal som hålls levande utan att patienten själv kan göra något åt situationen. Detta kan tyckas vara en överdramatiserad och lustig liknelse, men den symboliserar samhället och skolans konstgjorda andning och vår oförmåga att göra något åt saken.

Referenslista

Alvesson, Mats, Sköldberg Kaj, *Tolkning och reflektion vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. 2a upplagan. Lund Studentlitteratur AB 2017.

Arendt, Hannah, *Människans Villkor - Vita Activa*, 2:a uppl., Finland, Bårgå: Bookwell AB, 2013

Betänkande 2021/22:UbU15, *Grundläggande om utbildning*, Sveriges Riksdag

Brown, Wendy, *Att vinna framtiden åter*. Stockholm: Eprint 2008

Carleheden, Mikael, *Utbildning & Demokrati: Fostran till frihet*, Vol 11, Nr 3, Örebro Universitet, 2002

Colnerud, Gunnel, Elvstrand, Helene, Olsson Maria, Szklarski Andrzej & Thornberg Robert. *Skolans moraliska och demokratiska praktik: Värdepedagogiska texter 1*. Linköpings universitet. 2004.

Englund, Anna-Lena, Englund, Thomas. *Hur realiserar värdegrunden? Historia, olika tolkningar: Vad är "värdegrundsstärkande?"* Örebro universitet. 2012
<https://www.oru.se/contentassets/a9223a988167438cb1dd78e959ba2aca/hur-realisera-vardegrunden.pdf> (Hämtad 2023-05-17)

Englund, Thomas, *Läroplanens och skolkunskapens politiska dimension*. Riga, Lettland, Daidalos 2005.

Fråga 2019/20:929, *Skolans värdegrund och barns utsatthet*, Sveriges Riksdag

Giddens, Anthony, *Modernitetet och självidentitet* Falun, Scandbook 2020.

Habermas, Jürgen, *Den rationella övertygelsen: en antologi om legitimitet kris och politik*. Stockholm, Akademilitteratur 1984

Interpellation 2003/04:246, Larsen, Sofia, *åtgärder inom skola för att förebygga brott och förstärkning av samhällets värdegrund*, Sveriges Riksdag

Motion 2020/21:3665, *Vårda Sveriges kristna kulturarv*, Sveriges Riksdag

Motion 2021/22:2591, *Mäns våld mot kvinnor och andra former av våld i nära relationer*, Sveriges Riksdag

Motion 2021/22:3963, *Liberal feministisk politik för lika rättigheter och möjligheter*, Sveriges Riksdag-

Nietzsche, Friedrich *Om moralens härstamning*. Stockholm, Modernista 2019.

Nykänen, Pia *Fast för att inte förflyktigas? Om skolans värdegrund*. Tidskrift för politisk filosofi Nr 3. Tales, 2010.

Skolverket 2022, *Läroplan för grundskolan*

Skolverket 2022, *Läroplan för gymnasieskolan*

Svar på skriftlig fråga 2019/20:929, *Skolans värdegrund och barns utsatthet*, Sveriges riksdag

Trumberg, Anders, *Den delade skolan, segregation process i det svenska skolsystemet*. Örebro universitet 2011

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:396257/fulltext01.pdf> (Hämtad 2023-05-30)

Zackari, Gunilla, Modigh, Fredrik, *Värdegrundsboken: om samtal för demokrati i skolan*, AB Danagårds Grafiska, Ödeshög, 2002

Žižek, Slavoj, *Ideologins sublima objekt*, Malmö: Eskaton, 2020.